

Fjärde Världen

Nr 4/2011 • Årg. 27 • 50 kr • Ursprungsfolk & etniska minoriteter

PÅ GUDOMLIG JAKT
KURUMBA-FOLKET MÖTER
EKOLOGISKA OCH SOCIALA
UTMANINGAR

SID 4

Fjärde Världen

Ursprungsfolk & etniska minoriteter

Klara Södra Kyrkogata 20
111 52 Stockholm
post@f4world.org
www.f4world.org
Organisationsnummer 802015-2636
Plusgiro 479 54 91-2

Redaktion:

Niskua Igualikinya, chefredaktör
Elisabeth Christell
Solveig Hauser
Ann-Kristin Håkansson
Lasse Lindgren, layout
Henrik Persson, layout,
och ansvarig utgivare
Ola Persson

Prenumeration 4 nr/år, inklusive
medlemskap i Föreningen Fjärde
Världen: 220 kr
För pensionärer, arbetslösa
och studenter: 160 kr
För institutioner: 280 kr
Stödprenumeration: 350 kr

Tryck: Myran Grafiska, Varberg 2011
Upplaga: 1000 ex
ISSN 0282-258

Tidningen ges ut av Föreningen
Fjärde Världen med finansiellt stöd
från Statens Kulturråd. För innehåll
och åsikter ansvarar de enskilda skri-
benterna. Den som lämnar material
till Fjärde Världen anses ha gett sitt
tillstånd till publicering på vår hem-
sida och Facebooksida samt i Global-
arkivet (www.globalarkivet.se).

Innehåll

Ledare: Klimat och tillväxt.....	3
På gudomlig jakt efter skogens guld.....	4
Flyktingar från Inre Mongoliet:	
–Vår nomadkultur och vårt språk hotas	10
Kolonialt mördande fortsätter i Brasilien.....	13
Antropologi som övergrepp	14
Två vägar från Asien	17
Tsarens fotograf	18
Tvångssteriliserade på grund av ras	22
Jordanien: Beduiner vid korsväg.....	26
Recensioner:	
Look up! – svenska språket i fara	27
Historiens ironi.....	28
Rättssäker terroristjakt?.....	30
Resandefolkets musik	31

Omslagsbilden: . Flickor i
Kurumba, Indien. Se sid. 4-9,
Foto: Najite Ukale

Klimat och tillväxt

Många artiklar här i Fjärde Världen handlar om relationen mellan miljö och ursprungsfolk, det som många folk själva beskriver som att samexistera med "Moder Jord". Ursprungsfolks organisationer deltar aktivt i klimatdebatten för att få andra att förstå att allt från ökade temperaturer till förhöjda vattennivåer kommer att ha en skadlig effekt på ursprungsfolken.

Klimatkonferensen i Durban, den så kallade COP17, pågick från slutet av november till början av december. När Kyotoavtalet upphör år 2012 är det viktigt för ursprungsfolk världen över att ett nytt avtal tar hänsyn till deras traditioner, leverne och kulturer.

Under konferensen i Durban fanns, precis som i Köpenhamn under COP15, representanter för urbefolkningsorganisationer med för att ursprungsfolkens rättigheter skulle skrivas in i avtalet. Den andra december presenterade International Indigenous Peoples' Forum on Climate Change en deklaration som krävde ett erkännande av ursprungsfolks rätt till sina naturresurser och till fullt deltagande i alla beslutsfattande processer. Den krävde också att betydelsen av traditionell kunskap ska erkännas och att den utvecklingsmodell som innebär obegränsad utvinning av naturresurser ska ses över. Deklarationen föreslår bindande avtal, överföring av relevant kunskap och teknologi samt – för ursprungsfolk – transparenta och tillgängliga finansieringsmekanismer.

Det är rimliga krav. Alla förhandlare som talar varmt om respekt för mänskliga rättigheter och för framtida generationer borde kunna instämma. Tyvärr betvivlar jag att denna respekt

styr hur beslut fattas i vissa läger. Många så kallade utvecklingsländer anser att de inte ska behöva ha samma mål för utsläppsminskningar som utvecklade länder, anses det, då dessa skulle kunna påverka utvecklingen negativt, en utveckling som mäts i ekonomisk tillväxt. Utvecklingsländer som Kina och Brasilien har idag höga utsläpp och är bland de snabbast växande ekonomierna i världen. Frågan är: hur ska ett avtal se ut när inga länder vill minska sin tillväxt?

Tillväxten anses alltså central. Men är den det måste det också framgå i alla förslag av ursprungsfolk själva och avtal hur den ska kombineras med respekt för ursprungsfolks rättigheter. Det måste också framgå att ursprungsfolks deltagande i beslutsprocesser kan ha en positiv effekt på ett lands utveckling och tillväxt.

I skrivande stund (12 december) innehåller förslaget till ett nytt klimatavtal en formulering om att FN:s deklaration för ursprungsfolks rättigheter måste respekteras. Som förhandlingarna ser ut idag hoppas jag först och främst att ett avtal faktiskt sluts, för det andra att hänvisningarna till ursprungsfolks rättigheter får förbli en del av avtalet och till sist att detta bara är en början. För i framtiden måste ursprungsfolkens krav få mycket större genomslag för klimatavtalets framtid.

Niskua Igualikinya

Ledare

På gudomlig jakt efter skogens guld

I västra delarna av den indiska delstaten Tamil Nadu reser sig Nilgiri-bergen som blågröna skuggor mot en monsun-tung himmel. Bergen kallas The Blue Mountains på grund av *kurinji*, den lilla blåa blomman som växer längs de skogsbe-klädda sluttningarna. När den blommar vart tolfte år sveper den in kullarna i ett ljusblått skimmer. Varje kurumba vet att dessa år får honungen en säregen, blommigt kryddig smak.

Det honungssamlande kurumba-folket är ett av 22 stamfolk – adivasis – som befolkar Nilgiri-bergen. De har sedan urminnes tider levt i symbios med skogen. Det finns inte en växt i de artrika omgivningarna som människorna här inte är bekanta med, men det är honungsbina som byggt sina bon allra djupast i kurumba-folkets hjärtan.

– För oss betyder honung livet. Vi är honungsjägare, honungen är vår inkomst, vår näring, vår själ, säger Arjuna, idag 49, honungsjägare sedan 15-årsåldern.

I de täta skogarna finns många sorters bin. Kurumba samlar därmed många sorters honung, men jakten på honungen från *Apis dorsata*, i allmänhet kallade klippbin, överträffar allt i sin storslagenhet. Bisamhällena klänger sig fast i skrevor på klippor som störtar lodrätt mot marken. Fem stick av dessa bin kan vara nog för att döda en vuxen man. Svajandes på repstegar upp till 100 meter över marken, och omgivna av tusentals upprettade bin, är honungsskörden på en gång en prestigefylld ritual, en bekräftelse av folkets identitet och en livsviktig närings- och inkomstkälla för kurumba.

I februari-mars varje år lämnar klippbina de

lägre delarna av skogarna och beger sig upp mot bergen för att bygga sina kolonier. I slutet av april är honungen färdig att skörda, och hela månaden påverkas av de förberedande bestyren. Många män har lämnat Sengal-podur, Arjunas by, i jakt på ett bättre

liv i städerna. I början av april kommer flera av dem tillbaka för att delta i honungsskörden.

När de bikolonier som ska skördas har lokaliserats, och sträckan som måste bestigas har mätts upp, påbörjas arbetet med att färdigställa stegarna. Verkyget som bokstavligen ska bära honungsjägarnas liv under den strapatsrika klättringen har byggts med samma metoder i århundraden. En grupp honungsjägare består av 4-8 män, och tillsammans vandrar de ner till våtmarkerna för att samla växten biskotis, *Derris benthamii*, lianliknande grenar. Barken skalas av, och av de blottade fibrerna byggs stegar vars längd med en enastående exakthet överensstämmer med den uppmätta klättringssträckan.

När själva skördedagen till slut kommer har byprästen fastat hela dagen. Han måste blidka andarna som skyddar bina. Med kokosnötter, blomstergirlanger, aromatiska oljor och rökelse till hjälp mässar han medan han tummar färg i pannan på jägartruppen som en välsignande gest. Tillsammans väcker de skogens gudar och ber dem om beskydd, på samma sätt som de ber bina att återkomma nästa år.

Så börjar den processionsliknande vandringen

Foto: Keystone Foundation

Foto: Robert Leo,
Keystone Foundation

mot klippan. "Vi kommer till er som barn till en moder" sjunger de äldre kvinnorna om bina. De uråldriga sångerna besjunger kurumba-folkets tacksamhet mot naturens, vars gåvor ingen människa klarar sig utan.

Först sänks stora knippen med rykande löv ner till bikolonierna, som likt stalaktiter växer ner från klippskrevans ovansida. Snart är luften runt skrevan svart av livsfarliga bin. Barfotad och barhuvad, utan någon som helst skyddsutrustning, klättrar honungsjägaren ner. Stegen är säkrad i ett träd ovanför, och mannen som säkrar är av tradition bror till honungsjägarens fru. Tanken är att han är extra mån om klättrarens säkerhet, eftersom en olycka skulle göra hans syster till änka.

– Om jag någonsin är rädd när jag klättrar? Arjuna skrattar till medan blicken fastnar på en punkt ovanför taken på de låga byhusen. När jag står där på stegen, sådär på allra högsta punkten och knappt ens ser träden där nere, och vinden griper tag i repen ... Då när det svajar och skakar av blåsten, då kan jag vara lite rädd.

Helt och hållet omsvärmad av de uppretade bina bryter jägaren av den

undre delen av boet med en lång träkäpp. Honungen flödar ner i de plasttäckta korgarna som sträcks fram, också de fästa på träkäppar. Hur är det möjligt att överleva när fem stick av dessa bin är nog för att om inte alltid döda, så i varje fall nog för att förlora medvetandet? Ett fall är oundvikligen lika med döden. Vetenskapen har inga säkra svar. En teori är att bina när de attackeras försöker rädda den forsende honungen, och därmed lämnar inkräktaren ifred. Men för kurumba-folket är det en självklarhet att deras riter och besvärjelser har avsedd effekt.

Arjuna minns tiden då skörden av en koloni kunde ge 20 liter honung. Idag är motsvarande siffra sju liter. Eftersom bina endast fortplantar sig i den takt som de kan förse sig med nektar är de en utmärkt indikator för hur välmående dess ekosystem är. Förr var skogarna närmast orörda, men de senaste 40 åren har teplantagerna brett ut sig explosionsartat i Nilgiri-bergen. Jämna monokulturer av te täcker nu enorma ytor som tidigare kläddes av tät regnskog. Effekten på den biologiska mångfalden är förödande.

Foto: Keystone Foundation

Foto: Paula Lenninger

*– För oss betyder honung livet. Vi är honungsjägare, honungen är vår inkomst, vår näring, vår själ, säger Arjuna, idag 49, honungsjägare sedan 15-årsåldern.
Foto: Paula Lenninger*

Samtidigt som ekosystemets kollaps är ett överhängande hot mot kurumba-folkets välfärd, är de åtgärder som vidtas för att skydda skogarna ett lika stort problem. Det kan tyckas paradoxalt, men blir logiskt i ljuset av den indiska skogspolitiken. Stora delar av Nilgiri-bergen utgörs idag av naturskyddade områden, nationalparker och reservat. Dessa, liksom i stort sett all skog i landet, ägs av den indiska staten. När reservaten upprättades kastades adivasi ut ur skogarna. I många fall placerades de i byar uppförda av regeringen, inklämda mellan teplantagerna och reservatsgränserna. Sengalpodur är en sådan by. I brist på den skog de levde av och med så länge har många istället tagit anställning på teodlingarna.

– Det vi vill ha är makt över våra egna liv, säger Arjuna. Myndigheterna har all kontroll, och de behandlar oss som om vi inte kan ta hand om skogen. Som om vi skulle skada det som när oss, det som hela vår existens är beroende av! Det vore som att skada oss själva.

Honungsjägarna lämnar alltid flera bikolonier orörda under honungsskörden. Kortsiktighet är för kurumba-folket ett främmande begrepp; om inte bina kommer tillbaka år efter år så har de inget att leva av i framtiden. Flera av klipporna är heliga. Kring en av dem berättas myten om en kvinnlig honungsjägare som överglänste männen med sitt mod och sin skicklighet. Under skörden vid en särdeles brant och hög klippa lossade männen, fyllda av avundsjuka, på säkringen till stegen. Kvinnan föll mot en säker död, och klippan dyrkas idag som en helgedom. Här är bikolonierna fredade, och skogens alla fåglar kalas på de övergivna vaxslotten som ännu klamrar sig fast på hållarna.

Ännu trotsar alltså kurumba-folket myndigheternas skogsvaktare, och faktum är att de har lagstiftningen på sin sida. När naturskyddslagarna stiftades skrevs det in att alla berörda skulle inkluderas i processen. Det skulle förhandlas om tillgångar och markrättigheter, en process som adivasi-samhällena i de flesta fall inte sett en skymt av. Dessa samhällen tillhör Indiens mest marginaliserade, och länge har de levt helt isolerade

från den nationella politiken. Departementet som ansvarar för Indiens skog har å sin sida makt som kan liknas vid en polisstyrkas. Det redan högst komplexa förhållandet mellan adivasi-samhällena och Forest Department försvåras ännu mer av att detta ofta rekryterar skogsvaktare ur adivasi-samhällena.

När Arjuna talar sitter han med hela sin familj samlad runtomkring sig. Det är skollov och barnen är hemma. Sörplandes ur en plåtmugg med sött kaffe viftar han undan valpen som envist försöker krypa upp i hans knä. Hur ser han på honungsjaktens framtid?

– Barnen går ju i skolan, de kan inte följa med på jaktturen lika ofta som vi kunde. Men vi måste lära dem, vi är ju honungsjakten. De följer med på lediga dagar, och under april, då är de med. Idag lever vi bara av honungen, vi tjänar ingenting på de andra produkterna som skogen ger oss. Det är honungen och arbetet på teplantagen. Barnen är undernärda. Istället för den näring de fick av alla frukter, grönsaker och örter vi kunde skörda i skogen så äter de mest det ris som vi får av regeringen. Vi måste få rätt att kontrollera våra egna samhällen, rätt att försörja oss på vårt sätt och rätt att hålla liv i våra traditioner. Då skulle vi kunna fortsätta jaga honung, och barnen skulle vara friska.

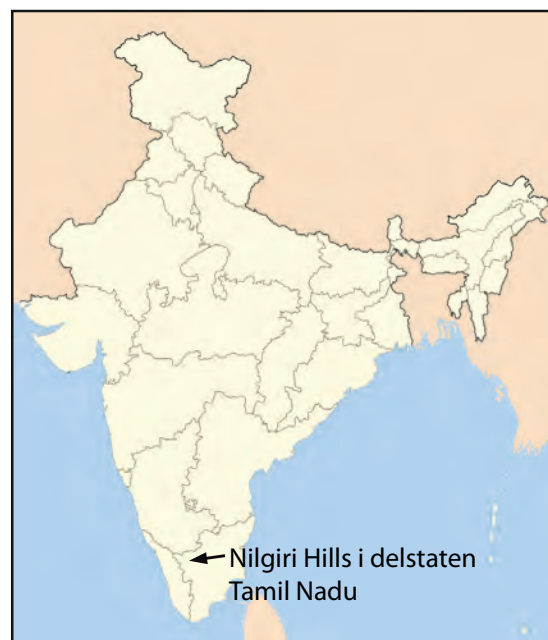
I slutet av april, när honungssången är avslutad, firar byn med fest, dans och musik. Arjuna plockar fram en av flöjterna de brukar använda vid festligheterna och spelar en rytmisk melodi. Flöjtens ljud återskapar honungsbins surrande. De ekologiska och sociala hindren till trots, hyser han tillförsikt inför framtiden och till den lag som långsamt, långsamt håller på att implementeras i området. Lagen, Forest Rights Act från 2006, ska ge adivasi tillgång till traditionell försörjning i mindre skala, på villkor att det sker med ekologiskt hållbara metoder.

– Min son är honungsjägare. Han kommer att lära sin son att jaga honung. De är ju kurumba. Arjuna ser inte orolig ut när han lutar sig tillbaka för en påtår.

**Paula Lenninger
Najite Ukale**

Keystone Foundation

Miljöorganisationen Keystone Foundation arbetar med ursprungsbefolkningen som lever i Nilgiri-bergen i Tamil Nadu i Indien. Tillsammans arbetar de fram ekologiskt hållbara lösningar för hur dessa grupper kan få en stabil försörjning – utan att överge sin kultur och sina traditioner. Kärnan i arbetet är idén om att bevarandet av Nilgiris artrika ekosystem måste gå hand i hand med en stabil ekonomisk utveckling för ursprungsbefolkningen. Keystone Foundation har arbetat fram varumärket "Last Forest", ekologiska och rättvisemärkta produkter som ursprungsbefolkningen traditionellt har samlat och odlat i skogen. Kurumba-folkets honung är exempel på en sådan produkt, som nu säljs i ekologiska butiker över hela södra Indien.

Flyktingar från Inre Mongoliet: – Vår nomadkultur och vårt språk hotas

När jag var barn brukade mina föräldrar ibland ta med mig till Etnografiska Museet. Det låg på samma plats som idag, ute på Djurgården i Stockholm. Men ännu var museet inrymt i äldre gula byggnader, gamla militärkaserner. Där inne låg montrarna tätare än idag och var proppfulla med föremål. Lite dammigt, men spännande.

Några gånger tittade vi på utställningsdelen om Mongoliet. Där befann sig ofta en lång lite rödlätt äldre man. Han framstod för mig som jättelik i den mörka kostym med vit skjorta som han bar en gång minns jag. Han pratade alltid engagerat och med en lustig accent om det stora nomadtältet av filtad ull, jurtan, och de andra mongoliska sakerna som fanns utställda. Efter en stund märkte jag att mina föräldrar blev mycket intresserade. De hade börjat förstå att mannen som berättade var en ganska speciell person.

– Är det Hertig Larson själv, frågade de.

– Nej, jag heter Georg Söderbom.

Mannen som stod framför oss var Sven Hedins kamelförare och chaufför. Han är död sedan decennier nu. Han var född i Mongoliet av svenska missionärer. Han körde den svenske upptäcktsresanden Sven Hedin och de andra expeditionsmedlemmarna under några av Hedins större resor i denna del av världen.

Svensk-kinesisk expedition

Mellan 1927 och 1935 ledde Sven Hedin en svensk-kinesisk expedition till Centralasien. Expeditionen bestod av ett stort antal svenska och kinesiska vetenskapsmän, däribland arkeologer, botaniker och vad som då kallades etnografer. Bland de svenska deltagarna fanns Georg Söderbom, Folke Bergman, David Hummel, August Larson – även kallad ”Hertig Larson” – samt Gösta Montell.

Georg Söderbom vistades enligt Etnografiska museets personregister vid andra världskrigets slut vid den så kallade Burmavägen som deltagare på kinesisk/engelsk/amerikanska sidan i kriget mot japanerna. Han gjorde då åtminstone en resa på militärvägen ned till Burma från Yunnan i sydvästra Kina. Efter 1949 bosatte han sig i Sverige och tjänstgjorde vid Etnografiska Museet fram till 1973.

Livet i nomadtält är inte främmande

Jag kommer att tänka på Georg Söderbom när Sonomdorj Shinjilt, en till Sverige invandrad mongol för en tid sedan tog kontakt med Fjärde Världen. Vi stämmer träff på vårt kontor. Med sig har Shinjilt sin landsman Dolgion Hatgin som liksom han själv kommer från Inre Mongoliet, som hör till Kina. Nu bor de i Sverige. De studerar bägge teknik på universitetsnivå, men Shinjilt jobbar också extra som sushikock.

Under vårt samtal framkommer att dessa bägge mongoler är födda i de centrala delarna av Inre Mongoliet. Livet i tält är inte alls främmande för dem. Samtidigt är det mongoliska traditionella nomadiserande livet i filttält, som utspelar sig på sommarhalvåret, hotat. Myndigheterna begränsar möjligheterna att ha boskap.

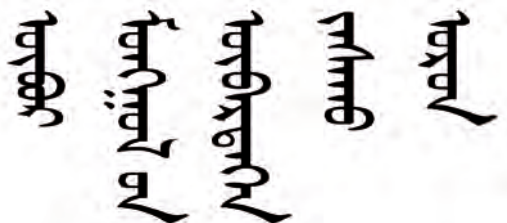
– Numera är det inte så många som bor i jurta, eller *gerr* som det egentligen heter, berättar Shinjilt.

– Det är sol på dagen, men på nätterna är det mycket kallt. Bara de

Ovan: gatubild från den äldsta stadsdelen i dagens Hubhot, huvudstad i Inre Mongoliet. Foto Satbir Singh.

Nedan: exempel på mongolisk skrift. Texten lyder ”Autonoma regionen Inre Mongoliet”. Inre Mongoliet heter ”Öbür Monggol” på mongoliska.

senaste åren har kulturen förändrats mycket. Det har flyttat in många kineser, och mongolerna glömmer bort sin nomadtradition. Eller den förbjuds till och med.

– Det är finns politiska åtgärder från myndigheterna som vill minska nomadernas boskapsmängd för att skydda naturen. Men målet är också att få bort den urgamla nomadiska livsstilen. Mongolerna tvingas flytta till mer tätbefolkade områden och blir en minoritet i städerna. Mongoliska språket håller helt på att avskaffas som kommunikationsspråk. Språket finns kvar inom vissa utbildningsar dock, berättar Dolgion.

Miljarder ton kol

Officiellt är Inre Mongoliet en autonom region i Kina. 17 procent av de 23 miljonerna invånarna är mongoler. Inflyttning av han-kineser uppmuntras av regeringen. Inre Mongoliet är 1,2 miljoner km² stort. Där lever nu 6 miljoner mongoler som en minoritet i sitt eget land. En hel del andra ursprungsfolk finns också.

I Inre Mongoliet finns kolförekomster på runt 676 miljarder ton. Dessutom sällsynta mineraler som används vid framställning av bildskärmar och lågenergilampor. I Ordosbäckenet beräknas 700 miljoner ton olja finnas under marken. Gruvor och industrier anläggs, sedan 2008 har mer än 200 kolgruvor öppnats, med giftiga utsläpp som följd.

Många nomader anser att deras djur förgiftas av utsläppen. Över 250 000 nomaders existens hotas.

Jag frågar om mongolernas situation i Kina kan jämföras med några andra folks. Shinjilt och Dolgion beskriver tibetaners och uigurers situation i Kina som lik deras. De börjar redogöra för historien och nuläget i sina hemtrakter:

– 1947 ockuperade Kina Inre Mongoliet, eller Södra Mongoliet som vi gärna kallar det. Under en period på 64 år flyttade 20 miljoner kineser in i området. Liksom när det gäller Tibet får kineser som flyttar till Inre Mongoliet stöd från myndigheterna, säger Dolgion.

Hästar, får, getter, kor

– Inre Mongoliet har en lång gräns nära Beijing. Stäppen har odlats upp, vilket inte passar så bra i Centralasien. 64 procent av stäppen har nästan blivit öken.

– Den kinesiska muren är en gammal kulturgräns mellan nomader och jordbrukare, och mellan klimatzoner. Norr om kinesiska muren är det inte lämpligt att bedriva jordbruk. Här bevaras naturens balans bättre om man nomadiserar med hästar, får, getter eller kor. De kinesiska myndigheterna vet att det inte går att odla där – men de vill inte ändra politik.

– Nomadlivet innebär att man flyttar fyra gånger per år beroende på klimat, det finns fyra olika årstider. I

Myndigheterna i Kina vill minska nomadernas boskapsmängd för att skydda naturen. Men målet är också att få bort den urgamla nomadiska livsstilen, säger Shinjilt och Dolgion, mongoler från Inre Mongoliet.
Foto: Henrik Persson

Shinjilt och Dolgion demonstrerar i traditionella mongoliska kläder utanför Kinas ambassad i Stockholm.

Läs mer

- Eric Wennerholm: Sven Hedin. En biografi.
- Georg Söderbom: Bortom kinesiska muren: Skildringar från Mongoliet
- Innere Mongolei: Rohstoffboom zerstört wirtschaftliche Existenz Mongolische Nomaden. Artikel i tidningen Pogrom/Bedrohte Völker nr 4-2011
- Southern Mongolian Human Rights Information Center, SMHRIC, www.smhric.org/

Inre Mongoliet gränsar både till staten Mongoliet och till östligaste Sibirien. Nära 80 % av befolkningen är han-kineser. Övriga är mongoler, manchurer, hui och daur.

familjerna bor barnen kvar tillsammans med de gamla, men detta har också ändrats mycket. Familjerna har färre barn nu i enlighet med myndigheternas politik.

– På vintern bor man i hus av tegel eller trä, på sommaren i filttält. Den traditionella livsstilen försvinner från söder till norr. En familj får inte ha fler än 25 får och fem kor. Då får man 3 000 yuan i stödpengar per år. En yuan är 1,10 i svenska kronor. Men det finns till exempel ingen försäkring.

– Det finns 5-årsplaner. Man kan bli straffad med fängelse om man inte följer den, och fåren tas då också.

Fängslanden, tortyr

Hur har då mongolernas krav bemötts i Kina, och vad gör de här i Sverige för att uppmärksamma mongolernas situation i Kina?

– En av våra mest kända ledare är Hada, berättar Shinjilt. Han har hållits över 13 år i kinesiskt fängelse och utstår ännu tortyr där. Han har aldrig erkänt sig skyldig inför den kinesiska regeringen. Tvärtom håller han fast vid sina åsikter, säger Shinjilt:

– Hada var min lärare. Jag var 19 år gammal och förstaårsstudent vid universitetet. Jag var även medlem i Södra Mongoliets Demokratiska Union (SMDU). Den 10 december 1995 blev 70 medlemmar i Södra Mongoliets Demokratiska Union

olagligt gripna av den kinesiska regeringen i huvudstaden Huhhot i Inre Mongoliet. Efter detta protesterade Huhhots universitetsstudenter mot gripandena och ordnade demonstrationer två gånger. Den kinesiska regeringen skickade polis och soldater och stoppade demonstrationen med våld.

– Hada, som var Södra Mongoliets Demokratiska Unions ordförande, fick 15 års fängelse och Tegsh, som var vice-ordförande, fick 10 år. Andra medlemmar som var universitetslärare blev av med sina lärarlegitimationer. Hadas bokhandel, som specialiserade sig på mongoliska studier, stängdes och alla böcker och all egendom blev konfiskerad. Hadas fru Xinna satt fängslad i tre månader, och deras enda son Uiles i två år mellan 2002 och 2004. Hada skulle 10 december 2010 släppas efter 15 år i fängelse. Men han kvarhålls i ett hemligt fängelse nära flygplatsen i Huhhot. Xinna och Uiles greps dessutom igen. Hada har flera gånger hungerstrejkat i protest mot behandlingen av honom.

Skuggad och kontrollerad

– Jag satt själv fängslad i tre månader, berättar Shinjilt, anklagad för att ha varit medlem i en organisation och organiserat en demonstration. Efter frigivningen blev jag avstängd från mina studier, jag fick reseförbud i fem år och jag blev skuggad och kontrollerad vart jag än gick. Mina mänskliga rättigheter inskränktes allvarligt under många år.

– Även inför OS 2008 förstärkte den kinesiska regeringen sitt förtryck i Inre Mongoliet, många olikrättsliga anhölls i hemlighet.

– Vi har ordnat demonstrationer och uppvaktningar här i Sverige. Men vi vill gärna ha förslag på riksdagsmän att kontakta. Hada, en av våra mongoliska ledare, sitter fängslad med en dom på 15 år, och vi vill nominera honom till Nobels fredspris, säger Shinjilt.

– Vi har haft vissa kontakter med kristdemokraterna och moderaterna, men vill som sagt gärna ha mer hjälp att kontakta fler svenska partier och myndigheter och organisationer.

Henrik Persson

Kolonialt mördande fortsätter i Brasilien

Den 18 november mördades kallblodigt en av guaranifolkets shamaner och ledare, Nísio Gomes, av ett gäng maskerade och beväpnade män. Gomes sköts i huvudet, bröstet, armarna och benen inför sina fränder i Mato Grosso do Sul i den södra delen av Brasilien i gränsområdet mot Paraguay.

Fotot på Nísio Gomes togs bara två dagar innan han mördades.
Foto: Survival International

Föreningen Fjärde Världen ...

har i brev till Brasiliens myndigheter protesterat mot detta mord, och uttryckt oro för behandlingen av guarani-indianernas situation och markrättigheter i Brasilien.

Hoten fortsätter. Gangsters hyrda av mäktiga landägare har dödslistor på guaraniledare. De har hotat bränna bussar med guaranier på väg till möten. 2009 dödades två guaranilärare.

Stephen Corry, direktor på Survival International säger: *Det är skamligt att Brasiliens regering inte stoppar dessa gangsters som agerar utanför lagen.*

Läs mer:

www.survivalinternational.org

Gomes var ledare för en grupp guarani-indianer som tidigare fördrivits från sina traditionella områden av boskapsägare som lagt beslag på marken för kreatursbete i industriell skala. I början av november återvände guaranis för tredje gången till området efter att ha tvingats leva under bedrövliga förhållanden i ett tillfalligt tältläger intill en väg.

Ingen har gripits

Direkt efter mordet sa en av guarani-indianerna till Survival International:
– Vi kommer att stanna här. Vi kommer inte att lämna våra förfäders land.

Stephen Corry på Survival International sa i ett uttalande:

– Det verkar som om ranchägarna inte kommer att vara nöjda förrän de har utplånat guaranis. Den här nivån på ihållande våld var vardagsmat i det förflutna och det resulterade i att tusentals stammar utplånades. Det är ytterst skamligt att den brasilianska regeringen tillåter att detta fortsätter idag.

Det har visat sig att mördarna antagligen kom från Paraguay, men ingen har gripits och Gomes kropp som förövarna tog med sig har inte återfunnits.

Nísio Gomes var stammens shaman och hade i sin ägo en ceremoniell trästav som i minst 200 år använts i samband med olika ritualer. Mördarna körde över staven med sin bil men staven höll och finns nu hos Nísios son Valmir, som återger faderns sista ord:

– Lämna inte den här platsen. Ta hand om det här landet med mod. Det här är vårt land. Ingen får släpa iväg er härifrån. Ta väl hand om mina barnbarn och alla barn. Jag överlämnar det här landet i dina händer.

Det brutala mordet på Nísio Gomes är uttryck för ett pågående systematiskt våld mot Brasiliens urfolk. Kolonialismen är en fortsatt pågående process där urfolk fortsätter att fördrivas från sina ursprungliga marker för att bereda plats för industriellt jordbruk. Vi i omvärlden kan utöva tryck på Brasiliens regering genom att ställa krav på att den ska sätta stopp för fördrivningarna. Mer information om detta finns hos Survival International.

Jörgen I Eriksson

*Från Jörgen I Erikssons blogg
Norrshaman
norrshaman.blogspot.com/*

Antropologi so

När SVT1 den 8 och 9 november 2011 sände José Padilhas dokumentärfilm *Stammens hemligheter – Secrets of the Tribe* – var detta säkert en ögonöppnare för många. Bakom de prydligt uppställda akademiska fältrapportböcker som universitetsstudenter i antropologi får läsa i sina kurser, döljer sig ofta en betydligt brutalare verklighet. Som däremot inte finns med i texterna.

Dokumentärens centralfigur, den amerikanske antropologen Napoleon Chagnon började för nu över 40 år sedan forska hos yanomamiindianerna i Venezuela och Brasilien. Yanomamis är omkring 24 000 till antalet och lever i Amazonas regnskog på svedjebruk, jakt och fiske. Deras språk, vars ursprung är okänt, anses av lingvister inte vara släkt med något annat sydamerikanskt indianspråk. Inom språket finns så många dialekter att yanomamis från olika byar kan ha svårt att förstå varandra.

Chagnons mest kända bok om indianerna hade i sina första upplagor titeln "Yanomami – the fierce people", alltså "Yanomami – det våldsamma folket". Boken har använts i miljonupplagor för att utbilda antropologer i hela världen. Chagnons tes var att yanomamis var ett relativt isolerat folk där han funnit en ganska utpräglad våldsamhet hos männen. Underförstått hos Chagnon låg att denna våldsamhet skulle vara ursprungligt mänsklig. Yanomami-männens våldsamma läggning fick som följd en periodvis intensiv krigföring mellan byarna.

Hamnade i slagsmål

Chagnon ansåg att våldet främst utlöstes av att kvinnor rövades bort. Detta i motsats till antropologen Marvin Harris som menade att det var mat, framför allt köttprotein, som yanomamis krigande handlade om. Chagnon hävdade att hans forskning visade att de mest våldsamma männen

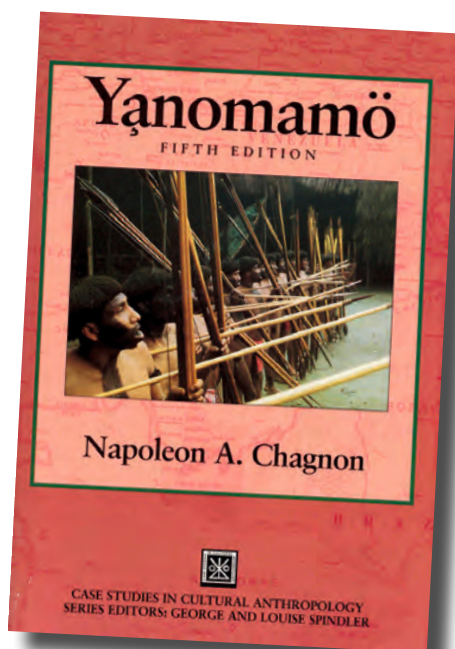
fick fler hustrur än andra yanomamis. De våldsammaste männen fick därför störst chans att sprida sina gener.

I Padilhas film berättar antropologen Kenneth Good, lärjunge och sedermera motståndare till Chagnon om hur denne skrämde upp honom inför hans första besök hos yanomamis. Det var först tal om att Good skulle få med sig olika slags skjutvapen som skydd. Efter diskussion kom de fram till att det bästa vore om han även utrustades med – tårgas. "Men jag skulle ju forska på yanomamis", säger Good småskrattande i filmen, "inte gasa dem." Chagnon skriver i sin bok att han själv påverkades starkt av yanomamis våldsamma läggning under sina långa vistelser hos dem. Detta fick till följd att han vid återkomsten till New Yorks tunnelbana omedelbart kunde hamna i flera slagsmål...

Under sin besök hos yanomamis tycks verkligen Chagnon snabbt bli mer extrem i sitt beteende. Så här berättar en yanomami-indian, Pablo Mejia, som talar spanska och som då var i 12-årsåldern, om hur han uppfattade Napoleon Chagnons besök. Ibland använder han namnet indianerna gav Chagnon; "Shaki" vilket betyder "bi":

"Jag var i Momaribowei-Teri. Det var den första by Chagnon kom till efter att han etablerat sig i Bisaasi-Teri. Han trodde att han skulle bli en trollkarl, en brujo./.../ När han kom fram till byn hade han fågel-

Yanomami från Brasilien.
Foto: Fabio Rodrigues Pozzebom

Senare upplaga av Napoleon Chagnons bok om yanomamis. Beteckningen "det våldsamma folket" är borttagen.

som övergrepp

ffädrar som prydde hans armar. Han hade röd onoto-färg färg över hela kroppen. Han använde ett höftskynke som en yanomami. Han sjöng shamanistiska sånger och tog yopo (en kraftfull hallucinogen som används av yanomami-shamaner). Han tog en massa yopo.

Jag var livrädd för honom. Han sköt alltid av sin pistol när han kom in i byn, för att bevisa att han var hårdare än yanomamis. Alla var rädda för honom eftersom ingen hade någonsin sett en nabab, en vit man, en outsider, som shaman. Han kunde fråga: 'Vem var din döde far?' Han sa till min bror Samuel, som var hövding: 'Vad är din mammas namn?' Min bror svarade: 'Jag vill inte säga hennes namn.' Vi yanomami talar inte om våra namn. Shaki svarade: 'Det spelar ingen roll. Om du berättar för mig, ska jag betala dig.' Så, även om de inte ville, sålde folk sina namn. Alla grät, men de talade om dem. Det var mycket sorgligt. Jag minns väl att jag var ungefär tio eller tolv år gammal. Så var det med Shaki. Han sade: 'Jag vill bli en shaman som fungerar bara för din by. Sätt igång och lär mig.'

Han kunde säga detta till de gamla, shamanerna. Men de var rädda. Senare gick han till Mishimishi, där de lärde honom. Shaki hade sin egen shamankrets. Han kunde säga: 'Jag är hövding för alla yanomami.' Han riskerade allt. Jag är inte den enda som hört, alla hörde honom. Han kan inte förneka det. När han skulle komma till vår by, kunde alla barn springa ut i skogen skrikande av rädsla. Jag har aldrig sett något liknande."

Oetiskt tillvägagångssätt

Olika antropologer började vallfärda till yanomamis. Flera av dem ifråga-

satte efter sina vistelser att indianerna skulle vara så våldsamma som Chagnon påstod. Kanske finns det ett slags machoideal hos dem, men oftast var det fråga om skrävel och prat. Räder görs mot andra yanomamibyar, ibland skadas någon, eller en kvinna förs bort. Men för det mesta dödas ingen. I mitten på 1990-talet sändes en film av Andrew Jillings i svenska TV4 där detta framgick. Dessutom framgick att yanomamikvinnorna inte alls alltid är hjälplösa offer. Ibland följer de inte sina manliga släktingars vilja utan agerar för sitt eget och sina barns bästa.

Var det kanske i själva verket Chagnon som projicerat sin egen våldsamma läggning på yanomami-indianerna? Chagnons bok gavs ut under pågående Vietnamkrig. Chagnon fick vid ett tillfälle frågan om det fanns några pacifistiska yanomami. "Du menar fegisar? Jag åker inte till Amazonas för att studera fegisar", svarade Chagnon. Chagnon strök i senare av upplagor av sin bok, efter all kritik som kom, undertiteln om yanomamis våldsamhet.

Chagnon fick i Padilhas film möjlighet att försvara sig mot grava anklagelser som förts fram mot honom. Anklagelserna kom i bokform redan för mer än tio år sedan. De framfördes av den före detta Chagnon-beundraren Patrick Tierney i boken *Darkness in El Dorado*. Även den boken har utsatts för omfattande kritik, inte minst av Chagnons anhängare.

Vaccin med biverkningar

Bland det allra mest allvarliga som påstods i Tierneys bok var att Chagnon tillsammans med en annan forskare, genetikern James Neel ska ha injicerat mängder med yanomamis med ett tveksamt mässlingvaccin. Vaccinet ska ha varit av en typ som inte

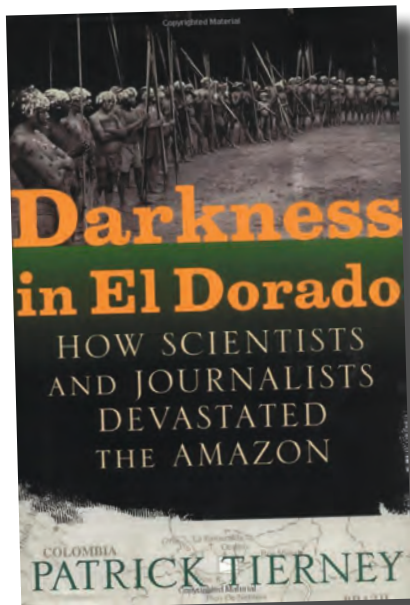

Yanomamikvinnor i delstaten Amazonas, Venezuela.

Foto: GeorgHH

Patrick Tierneys riktade i sin bok anklagelser mot antropologer för att ha skadat ursprungfolk i Amazonas.

Fakta, lästips:

- Chagnon, Napoleon: *Yanomamö* (tidigare titel: *Yanomamö: The Fierce People*)
- Good, Kenneth; with Chagnon, David: *Into The Heart: One Man's Pursuit of Love and Knowledge Among the Yanomami.*
- Lizot, Jacques: *Tales of the Yanomami.*
- Tierney, Patrick: *Darkness in El Dorado: How Scientists and Journalists Devastated the Amazon.*

används normalt med mycket kraftiga biverkningar. Uppgifter fanns i boken om att en mässlingsepidemi kan ha utlösts av själva vaccinationerna. Nationella forskarakademin i USA avvisade dock den möjligheten.

Neel var finansierad av USA:s Atomenergikommission. I filmen antyds att syftet med vaccinationerna kan ha varit dubbelt. Möjligen för att mildra ett pågående mässlingutbrott hos yanomamis som var utan resistens mot sjukdomen. Men i samband med vaccinationerna samlades också genmaterial från tusentals av indianerna – utan att yanomamis visste vad som var syftet. Under sju års tid tog Chagnon och Neel blod, hår – och avföringsprover från indianerna. Detta för att kunna jämföra en ”orörd” folkgrupps immunförsvar med den hos överlevande atombombsoffer i Japan. Här har Nationella forskarakademin i USA klart slagit fast att de bägge forskarnas tillvägagångssätt var oetiskt.

Varor via byteshandel

I starka scener i Padilhas film uttalar sig yanomamis som förlorat sina anhöriga i mässlingepidemier. Andra yanomamis vittnar om hur en berömd fransk antropolog, Jacques Lizot, förgripit sig på dem som barn under hans fältforskningar i deras samfalligheter. Han ska ha bytt knivar, vapen och mat mot sexuella tjänster från yanomamipojkar.

Tyvärr är antropologer inte de enda som begått oacceptabla brott mot yanomami-indianerna. De levde tydligen heller inte riktigt så isolerade från omvärlden som det ofta påståtts. De påverkades av europeisk kontakt redan på 1600-talet när spanska, portugisiska och holländska slavhandlare kom in i deras områden. Även efter slavhandelstiden kom också missionen. Redan före 1950-talet letade sig varor av olika slag från den omgivande världen via byteshandel in i deras svårtillgängliga trakter. Kristna missionärer etablerade sig även då succesivt hos dem.

På 1990-talet kom en mer tydlig dödsstöt mot delar av yanomamis trakter: tiotusentals guldletare trängde in. Följderna blev katastrofala. Kanske 15 procent av yanomamis gick under. När yanomamis till slut satte sig till till motvärn ågde massakrer

på tiotals av dem rum. Så småningom tilldelades de ett avgränsat område, en ”Yanomamipark”. Dess gränser ska idag upprätthållas av Brasiliens och Venezuelas regeringar, men så sker icke. Fortfarande tränger guldletare in, men denna gång på ett parkområde som enligt lag tillhör yanomamis.

Yanomamis fortsätter också sitt motstånd. De har krävt åter de områden som förstörts av guldletarna. I filmen säger de, begripligt nog, att några antropologer vill de inte ha dit mera. Även om det är med rätta finns i Padilhas film kanske överdrivna drag av ett misstänkliggörande av ”antropologstammen” som helhet.

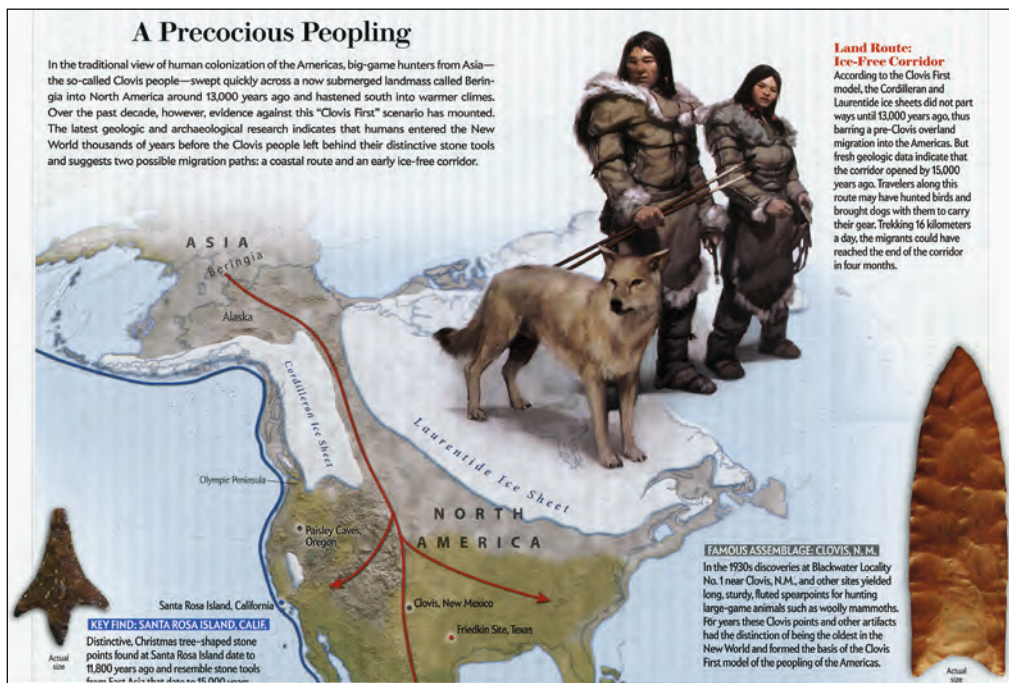
Barn av kolonialismen

Antropologin som forskningsgren är ju visserligen till största delen ett barn av Västerlandets kolonialism. Lizot och Chagnon var inte de första som ”tappade huvudet” i fält. Det verkar som om åtminstone dessa två antropologer gått över alla gränser i sin fältforskning. Samtidigt kan det finnas frågeställningar i deras forskning som alls inte är oväsentliga att undersöka och diskutera. Detta gör inte tragedin mindre. Det finns ju å andra sidan många andra antropologer som visat att de vill verka till försvar för ursprungsfolkens rättigheter. Och inte alls bara använda dessa folk för sin egen forskarkarriär eller utnyttja dem som försökskaniner.

Den etiska problematik som Padilhas film tar upp är viktig. Problemet är världsomspännande och fullt aktuellt, även i dagens Sverige. Under det ännu pågående Afghanistankriget har amerikanska antropologer anlåtats i psyops, psykologiska operationer, för att vinna afghanernas hjärtan och själar. Det militära syftet är att bryta ner deras motståndsvilja. Projektet har kritiserats av amerikanska antropologer. Men svenska antropologer erbjuds i Försvarsmaktens platsannonser i Sverige av idag att göra precis samma tjänst i Afghanistankriget.

Henrik Persson,
kulturvetare/fil kand

Faksimil från Scientific American, november 2011.

De första amerikanerna: Två vägar från Asien

Varifrån kom de första amerikanerna? Flera teorier har förts fram. De dominerande har alla haft Beringia, det torrlagda Berings sund, som en viktig ingrediens. Det gäller fortfarande, men bilden nyanseras av senare års forskning. Här är en rapport från forskningsläget i Scientific American.

Beringia kallas den landmassa som under senaste istiden förenade Asien med Nordamerika, tvärs över det som idag är Berings sund. Den låg blottlagd på grund av att enorma vattenmassor var bundna i inlandsisarna, så att havets vattennivå sänktes med upp till hundra meter. Beringia är fortfarande centralt för förståelsen av invandringen till Nordamerika.

Den teori som länge dominerat har baserat sig på fynd från Cloviskulturen, benämnd efter en plats i New Mexico. Man har beräknat dess ålder till cirka 13 000 år. Där har man ansett att spåren av de första amerikanerna blottats. För 13 000 år sedan hade inlandsisen dragit sig så långt tillbaka att människor relativt enkelt ska ha kunnat ta sig över Beringia för att sedan snabbt sprida sig över de båda amerikanska kontinenterna.

Senare års forskning frammanar en delvis annan bild.

Det står nu klart att exempelvis British Columbias kust var isfri så långt tillbaka som för 16 000 år sedan. Det borde ha funnits åtminstone en delvis isfri remsa längs stora delar av södra Beringias och nordvästra Nordamerikas kust. Flera forskare tror nu att människor med början för 15 000 år sedan kan ha padd-

lat sig fram från västra Asien och ända ner till södra Chile, på samma sätt som de gjorde för minst 45 000 år sedan från Asien till Australien.

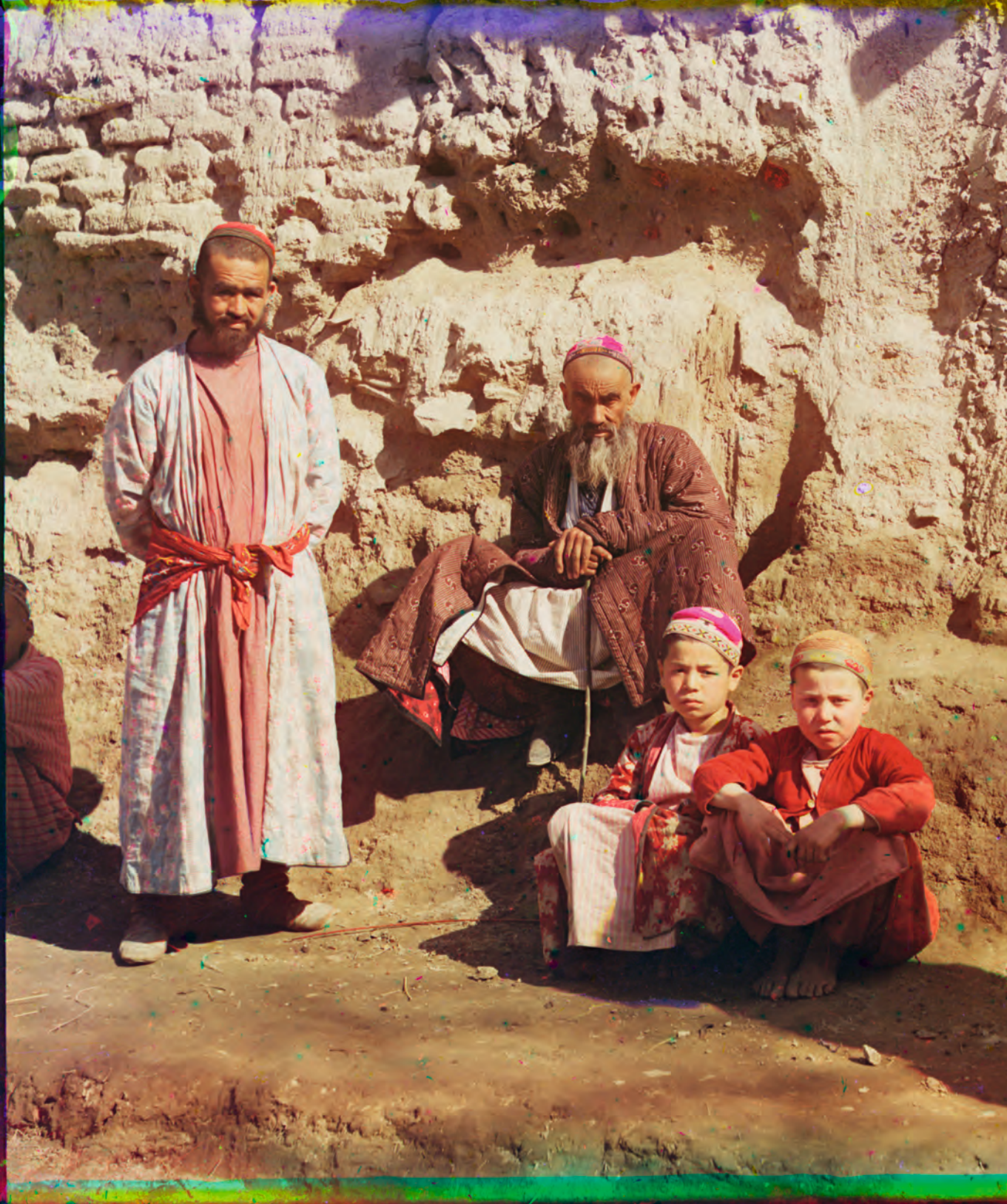
Det är inte lätt att finna arkeologiska spår av denna trafik. Eventuella boplatser längs kusten lär idag befinna sig under havsytan. Dock har man funnit 11 800 år gamla lämningar från sjöfarare på ön Santa Rosa, 12 km från Kaliforniens sydkust. Förutom matrester fanns där ett slags pilspetsar som påminner starkt om fynd från Korea, Japan och ryska fjärran östern, och som kunnat dateras till omkring 15 000 års ålder. De skiljer sig starkt från de rätt bastanta stenvrakterna från Clovis-kulturen.

Den isfria kustkorridoren var dock inte den enda migrationsvägen. Med början för kanske 15 000 år sedan öppnade sig en korridor i den mäktiga inlandsisen mellan Klippiga Bergen och Kanada. En förvisso ogästvänlig miljö utan mycket att livnära sig av. Men enstaka folkgrupper kan rätt tidigt ha passerat detta nålsöga och nått det inre av dagens USA, för att i sin tur så småningom ge upphov till Clovis-kulturen och alla dess efterföljare.

Lasse Lindgren

Tsarens fotograf

Sergej Michailovitj Prokudin-Gorskij (1863-1944) arbetade under åren 1907 till 1915 som fotograf för tsar Nikolaj II. Hans fotografier på glasplattor och i färg ger oss ett levande porträtt av en förlorad värld – det ryska imperiet strax före första världskriget och den kommande revolutionen. Hans motiv var medeltida kyrkor och kloster i gamla Ryssland, järnvägar och fabriker i en framväxande industristat, och inte minst dagligt liv och arbete hos Rysslands mångskiftande befolkning.

Utrustad med en järnvägsvagn med mörkrum och med tillstånd att besöka områden med begränsat tillträde dokumenterade Prokudin-Gorskij det tsarryska riket. Han lämnade Ryssland 1918 efter den ryska revolutionen, och efter hans död såldes hans fotografiska kvarlåtenskap – i huvudsak fotografiska glasplåtar – till USA:s kongressbibliotek. Dessa har skannats in och finns tillgängliga på internet: www.loc.gov/pictures/collection/prok/.

För varje bild tog Prokudin-Gorskij tre foton med olika färgfilter, vilket syns på två av dessa bilder. Vid visning med projektor sattes tre foton på glasskiva in i tre separata projektorer för att färgbilden skulle framträda. Bilden ovan: en gammal man, troligen en tadjik, stående i snön med döda fåglar i handen. Upp-till till höger: Armeniska kvinnor (katoliker) i traditionell dräkt. Till höger: Kirgisiska nomader, Golodnajastäppen.

Lasse Lindgren

Resande i Sverige och Norge:

Tvångssteriliserade på grund av ras

Mellan 1934 och 1976 steriliserades 63 000 svenskar för att "dika ut sociala sumpmarker". De resande var en av de grupper som drabbades hårdast. I sin värsta form var steriliseringarna ett försök att utrota de resande som folkgrupp, åtminstone från vissa myndighetspersoners sida.

Detta mörka kapitel i svensk nutidshistoria har ännu inte utretts. Under 1990-talet har flera böcker dock publicerats i frågan, men få lyfter fram de rasbiologiska skälen som var en del av steriliseringspolitiken – åtminstone i praktiken.

Statistiska beräkningar utefter den statliga steriliseringsutredningen 1997 visar att mellan 600 och 700 av de inskickade steriliseringshandlingarna kategoriserades gälla "tattare".

Av dessa lär mellan 450 och 500 medborgare ha steriliserats mot sin vilja med hänvisning till sitt etniska ursprung. Eftersom antalet "tattare" efter myndigheternas rasregistrering 1944 ansågs vara 8 000 individer som bodde i 2 000 hushåll innebar det att minst vart fjärde resandehushåll hade någon nära anhörig som blev tvångs-

steriliserad. Vid mina besök hos resandefamiljer runt om i Skandinavien har påfallande många berättat att de har någon anhörig eller känner någon annan familj där en eller flera steriliserats.

Valentin, en medelålders resande, jämför det svenska samhällets sätt att behandla resandefolket med de tyska nazisternas försök att utrota judarna.

– Jag känner många bland mitt folk som steriliserats. Tattare var mer eller mindre lovligt byte. Det var ett sätt för myndigheten att sätta stopp för "tattarplågan". Vi skulle förhindras få barn därför att samhället ansåg oss vara ett mindervärdigt folk.

Övertalning och påtryckning

Även i Norge var det många som tvångssteriliserades på grund av ras-

Bilden ovan: Minnesstund vid Ris kyrka i Oslo den 7 maj 2011 för att hedra minnet av de patienter, främst resande, som dog av de medicinska experiment de utsatts för. Holger Gustavsen, TL och Bjørn Godin Nicholaysen, LOR. Foto: Bo Hazell

mässiga värderingar. Den norske forskaren Per Haave menar att 128 personer av resandesläkt blev steriliserade under myndigheternas överinseende mellan 1934 och 1977. Och dessutom genomfördes steriliseringar på 17 resandekvinnor som helt saknade lagligt stöd.

Enligt andra beräkningar kan det röra sig om upp till 300 resande – främst kvinnor – som tvångssteriliserades efter övertalning eller andra påtryckningsmetoder som löften om förmåner från föreståndare för anstalter, arbetskolonier, ungdomsvårdsskolor eller barnhem. Troligen finns ett stort mörkertal. Frans Lysgård, 55 år, känner flera som steriliserades:

– De känner sig aldrig mer som människor. Oftast fanns det inga verkligt giltiga skäl till att sterilisera dem. Man använde barnen som utpressning – om föräldrarna nekade att gå med på sterilisering togs barnen ifrån dem.

Fallet Göte Karlsson

Göte Karlsson hade en svår uppväxt. Efter flera år på fosterhem, barnhem och skolhem togs han in på Salberga mentalsjukhus eftersom han ansågs sinnesslö. Hans stora intresse var radioteknik, men när han bad om att få reparera radioapparater skrev läkarna att han hade storhetsvansinne och lät honom i stället vika plastpåsar. Göte vantrivdes och ville bort från institutionen. Plötslig en dag öppnades en möjlighet för honom att få komma ut i samhället, men för att han skulle bli frisläppt ställde sjukhusledningen ett ultimatum: sterilisering.

– Till slut blev frihetslängtan för stor, och jag skrev på papperet. Men på väg till operationssalen ångrade jag mig och sa nej. Jag ville inte att de skulle klippa av strängarna på mig. Men doktorn sa att det skulle gå så bra – och sedan skulle jag ju bli frisläppt!

– Du är av tattersläkt, sa doktorn. I läkarutlåtandet skrev han att jag hade dåliga släktförhållanden i arv från föräldrahemmet. Att jag inte borde få föröka mig.

– De officiella ansökningshandlingarna finns kvar. Inga svåra sjukdomar av det slag som annars var grund för sterilisering, som till exempel sinnessjukdom, sinnesslöhet, ärft-

lig blindhet eller andra ärftliga sjukdomar, finns noterade om släkten. Det enda läkaren skrev är på knappt tre rader: ”Föräldrar och syskon vagabonderande; båda föräldrarna av tattersläkt. Två av syskonen omhändertagna för samhällsvård.” Och Medicinalstyrelsen gav sitt godkännande till ingreppet. Göte blev alltså steriliserad. Men löftet att han skulle bli frigiven bröt myndigheterna direkt. Han fick stanna kvar bakom lås och bom i ytterligare elva år.

Befarades öka snabbt

Steriliseringslagarna genomdrevs efter påtryckningar från olika håll i samhället. Politiker, forskare, läkare, präster, kommunaltjänstemän, chefer på fängelser och ungdomsvårdsskolor och andra deltog i debatten. Från 1920-talets början fördes en häftig propaganda mot de ”undermåliga”, människor som påstods hota samhället genom att våldsamt öka de sociala kostnaderna.

De ”undermåliga” ansågs dessutom vara närmast onaturligt fruktsamma, varför deras andel av befolkningen befarades öka i snabb takt. För socialdemokraterna, som stod i begrepp att påbörja folkhemsbygget, var kritik mot sociala kostnadsökningar en känslig fråga som öppnade för kritik från höger, och många socialdemokrater anslöt sig därför till föreställningen att man genom att förbättra befolkningsunderlaget kunde förebygga kommande utgifter.

Den första svenska steriliseringslagen tillkom 1934, och då var det framför allt de ”psykiskt undermåliga” – ”sinnessjuka, sinnesslöa eller andra som ansågs lida av rubbad själverksamhet” som var måltavla. Lagen var banbrytande genom att den tillät att personer kunde steriliseras mot sin egen eller sina vårdnadshavares vilja, det vill säga tvångssteriliseras. Det är omöjligt att säga hur många som tvångssteriliserats i Sverige under årens lopp.

Den första steriliseringslagen medgav inte sterilisering av sociala skäl. Men under 1920- och 30-talen förekom ständig propaganda för att man skulle börja sterilisera människor utifrån allt fler grunder, bland annat till följd av ”olämpligt leverne”. Debatten fördes med ett språk som idag är chockerande i sin råhet. Göteborgs

Artikeltexten härintill utgör en förkortad bearbetning av ett kapitel i den kraftigt uppdaterade nya upplagan av Bo Hazells bok *Resandefolket – från tattare till traveller*, Ordfront förlag, november 2011.

Där finns också utförliga källhänvisningar till uppgifterna som förekommer i texten. Den nya upplagan har utökats från 430 till 680 sidor.

Det har tillkommit fler ord i ordlistan med rommaniord i svenskan. Det finns fler texter med resandesånger. Läsaren kan även följa det arbete som resandefolkets organisationer gjort sedan första upplagan publicerades för tio år sedan.

I ett av de tre nya kapitlen beskrivs de rastställen och boplatser som resandefamiljerna återkom till varje år för att erbjuda varor och tjänster. Tattarviken, Skojarbacken, Krämarstan, Rackaregården, Nattmanstjärnet, Gårdfarihandlaren och 540 andra ort- och platsnamn runt om i Sverige visar var de resande haft sina lägerplatser eller var de utövade sina speciella sysslor. Dessa platsnamn utgör viktiga historiska avtryck på kartan och i vår gemensamma svenska historia.

Bo Hazell
Resandefolket – från tattare till traveller
Ordfront förlag, november 2011, 680 sidor.

Resandefolkets hantverk

Föreningen Resandefolkets Riksorganisation FRFRO låter Fjärde Världen använda dessa bilder som visar snusdosor och knivar tillverkade av resande. Den mest berömda knivmakaren var Johan Fredrik Hedenberg, född 1859 i Ryda socken i Skaraborgs län, död 1950 i Värmland. I samband med detta ville FRFRO:s ordförande göra följande kommentar:

*Vi resandefolket är en egen minoritetsgrupp, som av regeringen har blivit underställda den romska gruppen **sinti**, som kommer ifrån Indien. Detta diskuteras fortfarande idag och något som vi vet säkert är att vi invandrade på 1300-talet till Sverige och är den äldsta invandragruppen. Allt detta finns att läsa om på vår hemsida.*

*Vi har också broschyrmaterial som kan rekvideras utan kostnad. Ordföranden
Sonny Jenfjord,
FRFRO*

www.resandefolketsriksorganisation.se

Handels- och Sjöfartstidning skrev till exempel i en ledare 1927:

Vi har i vårt samhälle en bottensamling. En drägg som inverkar ohälsosamt på hela folket. Här måste dräneras och rensas upp!

Sneglade på Tyskland

I en statlig utredning från 1929 föreslogs att tvångssterilisering skulle tillgripas mot "biologiskt mindervärldiga". Befolkningskommissionen, som tillsattes vid mitten av 1930-talet och skulle utreda orsakerna till de sjunkande födelsetalen och vad detta kunde leda till, skrev:

Det ligger i öppen dag, att kroniska förbrytare är undermåliga. Att sinnesslöa, psykiskt efterblivna och andra – som på grund av sjukdom eller av andra orsaker, är mer eller mindre oförmögna, att försörja sig själva, och i en eller annan form ligger samhället till last – inte kunna betraktas som samhällsnyttiga.

Som ett botemedel diskuterade Befolkningskommissionen sterilisering av "vissa arbetskygga individer, till exempel prostituerade och vagabonder". Socialstyrelsen förespråkade 1939 sterilisering av alkoholmissbrukare, kriminella och lösdrivare. I den tredje kategorien hamnade enligt Socialstyrelsens önskemål "tattarna".

Tvingades förflytta sig

Under 1930-talet sneglade åtskilliga svenskar i ledande position med beundran på det nya Tyskland, där man hämningslöst genomdrev en befolkningspolitik som gynnade "den sunda nordiska människan". Mänskliga avelsinrättningar, institutioner för dödshjälp åt psykiskt sjuka och handikappade och massutrotningsläger för judar och romer var denna politikens lika fasansfulla som logiska konsekvens.

Under 1941 års riksdagsdebatt framförde riksdagsmän förslag om tvångssterilisering av "tattare", det vill säga av rasmässiga skäl. Lagen om en utvidgning av steriliseringslagen togs, men lagtexten formulerades om. I stället för ordet "tattare" blev benämningen "social indikation".

Förutom den eugeniska indikation som gällt dithittills – och som rörde sinnessjuka och utvecklingsstörda – infördes två nya indikationer – en

medicinsk och en social. Till den senare gruppen räknades medborgare som inte levde enligt dåtida samhällsnormen och folkhemsidealerna, främst resandefolket vars mobila livsstil irriterade myndigheterna. Denna livsstil var inte självvald, utan en livsstil som blivit livsnödvändig på grund av lagar och förordningar som drev resandefamiljerna vidare ut på vägarna vilket omöjliggjorde ett fastboende.

De resande tvingades ständigt förflytta sig från plats till plats för att kunna försörja sig och sin familj. Socialstyrelsen gick ett steg längre. I sin manual för socialarbetare från 1942 likställde man i princip "zigenare" och "tattare" som levde ett nomadiserande liv med "asociala individer" och därmed kunde de falla in under den nya steriliseringslagen som utgick från sociala skäl.

Det fanns dock kritiker i riksdagen. Den socialdemokratiska advokaten Georg Branting ansåg att det låg en "reaktionär tanke bakom den bestämmelsen att personer, som anses olämpliga att handhava vårdnaden om barn, skola kunna steriliseras". I stället för sterilisering borde de sociala förhållandena för föräldrar och barn förbättras, menade Branting. Vissa kritiker såg likheterna med Tyskland.

"Psykisk undermålighet"

Det fanns också gott om läkare och myndighetspersoner som lät rasbiologiska bedömningar styra vilka personer som skulle steriliseras. Av de läkarutlåtanden som låg till grund för dåvarande Medicinalstyrelsens bedömning kategoriserades 600–700 personer som "tattare". En vanlig kommentar var "Patienten är av tatarsläkt". Mellan 450 och 500 resande blev steriliserade. En patients familjebakgrund kunde beskrivas så här:

Fadern äventyrlig och slösaktig. Modern nervös och hysterisk och lär ej ha bästa anseende ifråga om ärlighet.

En läkare gick rakt på familjens etniska bakgrund:

Fadern är tattare, vagabonderar, drar kniv, är illa känd och anses vara imbecill.

I Medicinalstyrelsens manual för socialarbetare från 1942 jämfördes romer och resande med "asociala individer" bara för att de levde ett "ty-

piskt nomadiskt liv”. Medicinalstyrelsens expert i steriliseringsfrågan, Nils von Hofsten föreslog ”att åtgärder vidtagas för sterilisering av tattare vilka på grund av psykisk undermålighet eller enbart asocialt levnadssätt äro olämpliga att handhåva vårdnaden om barn.” Om samhället ansåg individen vara samhällsoduglig kunde sterilisering föras på tal. Ungdomar som ansågs vara ”vanartiga” skulle förhindras bli föräldrar. Men vad det innebar att vara vanartig var en högst subjektiv värdering. Det kunde räcka med att en tonårsflicka visade sig ute på stan för mycket, att en tonårspojke blev gripen för småstöld eller att en person hade dålig ekonomi.

Att göra affärer – som var vanligt bland resande – betraktades inte som ett arbete som man kunde försörja en familj på. I det läget kunde myndigheterna ta till steriliseringslagen.

63 000 steriliseringar utfördes i Sverige – fler än i något annat västland – varav 1755 av sociala skäl. 28 000 genomfördes med tvång eller i tvångsliknande situationer. 18 600 steriliserades ”av uttalat rashygieniska skäl”.

Medicinska experiment

I Norge genomfördes tvångssteriliseringar på norska resande från 1930-till 1950-talet, med stöd av den norska nazistregimens steriliseringslag från 1942. Steriliseringarna genomfördes med tvång eller med påtvingat samtycke. Av de 44 000 norska medborgare som steriliserades utfördes 3 000 med tvång.

Det framgår sällan av handlingarna att steriliseringarna mot resande genomfördes av rashygieniska skäl. Men i 125 fall framgår det av handlingarna att personerna steriliserades på grund av att de var omstreifere, en omskrivning av personer som ansågs vara av ”tattarsläkt”.

I Norge förekom även medicinska experiment mot bland andra resande där sterilisering och lobotomering bara var en del av behandlingen. På Gaustads sjukhus i Oslo genomfördes den första lobotomin 1941. Fram till 1947 gjordes 16 ingrepp. Men året därpå, 1948 ökade antalet radikalt till 248. Det var alltså inte under den tyska ockupationen och under den norska nazistiska marionettregeringens tid som de flesta lobotomering-

arna gjordes. Det var under den civila efterkrigsregeringen som lobotomeringarna kom igång på allvar och fortsatte ända fram till 1974.

Inte bara lobotomeringar genomfördes på Gaustad. Patienterna tvingades även delta i försök med olika mediciner. Dessutom genomfördes smärtgränsundersökningar. Patienterna tvingades delta i plågsamma experiment för att testa var varje enskild individs smärttröskel låg.

Vidare ville läkarna på Gaustad få reda på hur många lobotomeringar som över huvud taget var möjligt att genomföra på en människa. De använde patienterna som försöksdjur eftersom de operativa ingreppen i dessa fall inte endast utfördes för att råda bot på själva sjukdomen, utan också för att få frågan vetenskapligt belagd hur stora och många ingrepp som kunde utföras i den mänskliga hjärnan innan patienten tog skada.

Det kunde sluta med att patienten blev helt avhumaniserad utan möjlighet att uppleva egna känslor eller ta emot intryck från omvärlden. Flera av patienterna dog av de medicinska ingreppen. Familjen underrättades inte om den verkliga orsaken till dödsfallen. Patienterna begravdes i all hemlighet. Anhöriga fick över huvud taget inte reda på att deras släkting dött och kunde därmed heller inte närvara vid jordfästningen.

Det finns ingen exakt siffra på hur många som avled. Men man räknar med att det under perioden 1965-1989 begravdes ett femtiotal patienter från Gaustads sjukhus – många av dem var av resandesläkt och så kallade ”tyskeunger” i en anonym massgrav på det närbelägna Ris kyrkogård i Oslo. Det har rests en minnessten på platsen. Sedan mitten av 1990-talet hålls årligen en minnesceremoni den 7 maj vid ”Skammens stein”.

Bo Hazell

journalist och författare

Läs

- Gunnar Broberg/Mattias Tydén: Oönskade i folkhemmet 1991
- Maija Runcis: Steriliseringar i folkhemmet 1998
- Maciej Zaremba: De rena och de andra 1999

Bo Hazell.

Romskt kulturår 2012

Regeringen har utnämnt 2012 till romskt kulturår. I Stockholms stads tänkebok den 29 september 1512 står om en folkgrupp med främmande utseende, annorlunda seder och obegripligt språk som slagit sig ner i Stockholm. Ättlingarna till dessa kallar sig idag de resande eller resandefolket. Andra romska grupper kom senare: svenska romer, varav en del har rötter i Rumänien, finska romer som kom efter 1954, nyinvandrade romer, bland andra de som flydde från kriget i forna Jugoslavien.

Det är hög tid att regeringen tillsätter en sanningskommission om de övergrepp som gjorts. Men att låta en enmansutredare på arbetsmarknadsdepartementet skriva en vitbok är oetiskt. I stället måste en oberoende sanningskommission med historiker, företrädare för människorättsorganisationer och representanter för romer och resande tillsättas.

Även frågan om ekonomisk gottgörelse bör utredas. Som i Norge där staten år 2007 skapade en fond på 75 miljoner. Avsättningen används för att stödja de resandes kultur: bok- och skivutgivning, konserter, teater, filminspelningar, utställningar, språkforskning, seminarier med mera.

Bo Hazell

Jordanien

Beduiner vid korsväg

*Gata i byn Dana, Jordanien.
Foto: Bernard Gagnon*

Ann-Kristin Håkansson, vice ordförande i Fjärde Världen, besökte Jordanien nyligen. Här är en reserapport.

Jordanien har aldrig varit en del av ursprungsfolkens rörelse, åtminstone inte de senaste 30 åren. Det är heller inte ett land jag förknippar med ursprungsfolk. Ändå har beduiner levat där sedan långt innan de övriga folken slog sig ner i Jordanien. Den andra stora folkgruppen i landet är palestinier. Tyvärr var jag dåligt påläst om historien, men försökte ändå bilda mig en uppfattning så gott det gick. Jag reste tillsammans med Elise Valkeapää, som i Jokkmokk hade blivit bekant med Khalid, beduin från Jordanien, på vars inbjudan vi reste dit.

Syftet med resan var att lära oss mer om beduinernas situation i Jordanien. Det var inte helt lätt att förstå situationen, alltså den politiska. Beduinerna själva identifierar sig som beduiner, men också som araber. Vi ställer många frågor som de inte riktigt har svar på och vi förstår att de själva inte riktigt är medvetna om hur deras situation förändrats. Vi kan ana en stark assimileringpolitik från de styrande under många år. Samtidigt som det finns en traditionell struktur med olika stammar med egna namn. Beduin blir ett samlingsnamn på dessa stammar precis som olika folk på den amerikanska kontinenten kallas indianer.

Vi hade förmånen att besöka en familj som givit upp sitt nomadliv och blivit bofasta i ett närliggande samhälle. Staten har naturligtvis

skänkt det nya huset till familjen. Vi sitter i ett traditionellt beduintält på baksidan av huset. Den ena kvinnan säger att de lever sitt liv i tältet precis som vanligt, det enda de gör i huset är sover. Det som slår en är att det finns en aningslöshet, att de inte kan tänka sig att detta skulle vara en del av en större assimileringplan. I tältet träffar vi kvinnor och barn i olika åldrar, de är nyfikna och verkar tycka det är spännande när vi jämför deras liv med det samiska. Vi frågar om vävteknik, material och färger och genast blir vi förevisade en spinneteknik. En mycket oväntad händelse var att Khalid, som tolkade åt oss och satt i tältöppningen, bjöds av de två äldsta kvinnorna att sitta inne i tältet tillsammans med oss. Khalid sa att han blivit förvånad och att det aldrig hänt honom förut.

Våra få dagar i Jordanien tillbringade vi i Dana, en bergsby som funnits i femhundra år, men som nu är helt övergiven. Det enda som finns är två hotell för turister som vill vandra i den stora ravinen, en del av Rift Valley. Det ena hotellet drivs av ett kooperativ och deras mål är att få beduinfamiljer att flytta tillbaka till Dana och göra det levande igen. De har många idéer som jag hoppas vi kan ta del av och kanske kan vi samarbeta kring något.

Ann Kristin Håkansson

Look up! – svenska språket i fara

Språklig mångfald är givande och rolig. Och det är bland världens ursprungsfolk vi finner den största mängden helt skilda språk. Dessutom är det där vi hittar de flesta som hotas av omedelbar utplåning.

När språk går förlorade, helt eller på olika områden i samhället, är det också unika perspektiv på verkligheten som går förlorade. Sådana förluster gäller även svenskan. Allt fler inser att bör vi motverka detta. Därför har nu en organisation med namnet Språkförsvaret bildats i Sverige. Nätverket Språkförsvaret har nått flera framgångar: bland annat har man gjort sig hörda i Finland när det gäller det svenska språkets ställning där.

Onödig engelska

I Språkförsvarets nya bok, som är en artikelsammanställning, höjs många varnande fingrar från olika skribenter också när det gäller ett språk som svenska. Vi är ju inte vana att tänka oss svenskan i samma hotade kategori som en liten folkgrupps i Amazonas. Men det beror på vad man ställer svenskan i relation till. Engelskan tränger in på snart sagt varje område i Sverige.

Inte minst i utbildningsvärlden och på de stora företagen finns hela områden där engelskan tar över. Men även i många andra sammanhang: från "Arlanda Airport" till filmtitlar, inom regeringsadministration och turistindustri – införs ofta helt onödiga engelska namn, ord och begrepp som istället kunde varit på svenska.

Det Språkförsvaret sysslar med kanske vissa skulle kalla språkpo-

lisverksamhet. Men vad är det för fel med en viss kontroll av hur och när ett språk används? Egentligen är saken både allvarlig och samtidigt ganska enkel: använder vi inte svenska språket så dör det obönhörligen ut.

Som det stod i en varningstext vid en ny spårvagnslinje i Stockholm: "Look up!". Även i svenskan finns många förhållningssätt och synsätt på värld och natur invända som vi talare knappt är medvetna om. De tillför något till den mänskliga kulturella mångfalden. Inte bara Sverige utan hela världen blir torftigare om de försvinner. Därför bör vi inte bara se upp med onödigt användande av engelska i Sverige – vi bör också läsa Språkförsvarets nya bok.

Henrik Persson

Svenskan – ett språk att äga, älska och ära
Per-Åke Lindblom
och Arne Rubensson, red
Språkförsvaret 2011, 152 sid

§

Kallelse till årsmöte

Föreningen Fjärde Världen kallar sina medlemmar till årsmöte lördagen den 24 mars klockan 13 i Stockholm.

Om du vill vara med på mötet så meddela oss via post@f4world.org. Vi skickar då årsmöteshandlingar ett par veckor före mötet.

Om du vill skriva en motion så är du välkommen att skicka in den senast fjorton dagar före mötet (samma e-postadress som ovan).

Om du vill nominera någon till en förtroendepost så gör du det till valberedningens sammankallande Per-Åke Lindblom senast fyra veckor före årsmötet. Skriv då till post@f4world.org.

Modell av templet i Jerusalem.

Judarna fördrevs från sitt hemland sedan romarna förstört templet i Jerusalem år 70. De spred sig under diasporan över den dåtida antika världen för att i vår tid leva som minoriteter i de flesta av jordens länder.

Det land som nu kallas Israel kom som en följd av fördrivningen att betraktats som i stort sett övergivet. Därav sionismens credo: ett land utan folk till ett folk utan land. Israel åt det judiska folket.

Shlomo Sand, professor i historia vid Tel Avivs universitet, föresatte sig att studera denna historieskrivning. Han hade svårt att finna belägg för den. Det kan komma fram till har han skrivit om i sin bok "Skapandet av det judiska folket".

Templet i Jerusalem förstördes år 70 av romarna. Men de flesta judar tycks ha stannat i sitt land efter denna för judendomen traumatiska händelse. Inga arkeologiska bevis tyder på annat. De som brukade jorden förblev trogna sitt land. När så islam expanderade efter 632 och även erövrade det judiska kärnområdet så tillämpades som brukligt en pragmatisk politik gentemot landets befolkning, de tillät den ursprungliga religionen. Men judarna tvingades betala en extraskatt som muslimerna slapp.

Det fanns alltså ett ekonomiskt incitament att helt enkelt konvertera till islam, vilket också är vad Sand menar att många gjorde. Många judar betraktade också de islamska erövrarna som nära allierade och välkomnade dem som en motvikt mot de helleniserade regimer som tidigare härskat i regionen.

Vilka var diasporans judar?

Ett faktum som inte är så känt är att judar bedrev aktiv missionering ungefär samtidigt med tidiga kristna i den antika världen. Rom var en supermakt på nedgång, osäkerheten inför framtiden gjorde att många människor sökte nya svar på nya frågor. Mono-teismen var ett sådant svar. Många romare sökte sig därför i denna oroliga tid till kristendomen eller till judendomen. Judiska församlingar dök upp lite varstans i den antika världen: I världsstäderna Rom och Alexandria, liksom på många platser i Nordafrika, Mindre Asien och i resten av romarriket. Inte minst på Iberiska halvön

Skapandet av det judiska folket
Shlomo Sand
Voltaire Publishing 2011, 420 sid.

slog judendomen rot under de första århundradena e.Kr., främst troligen bland omvända romerska soldater, slavar och köpmän.

Sedan kristendomen först blivit laglig i Rom år 313 och sedan statsreligion under 380-talet förstärktes motsättningarna mellan kristendom och judendom. Den felaktiga och ödesdigra vandringsmyten om judarna som de som förrådde Jesus kom i svang, liksom den att judarna hade fördrivits från sitt hemland år 70.

Den judiska missioneringen avstannade i romarriket, men judiska församlingar fortsatte att verka, om än förtryckta. Judendomen vände sig inåt, framför allt på grund av de murar som byggdes upp runt den av kristendomen.

Judiska riken

Judendomen hade dock framgångar på andra håll. På Arabiska halvön bosatte sig judar och vann så småningom proselyter bland de arabiska stammarna. Ett rike, det himaryanska, i nuvarande Jemen, övergav sin icke-monoteistiska religion i slutet av 300-talet och övergick till judendomen. Det bestod i mellan 120 och 150 år, tills det besegrades av det etiopiska aksum-riket.

I Nordafrika spred sig judendomen bland kustsamhällena i Maghreb. Vissa forskare hävdar att många puner efter Karthagos nederlag mot Rom gick över till judendomen; deras språk var ju ett hebreiskan närstående semitiskt språk, och många av dem tillämpade redan omskärelse. Den arabiske historikern ibn Khaldun (1332–1406) skriver om mäktiga judaiserade stammar i Nordafrika, vars områden grovt stämmer överens med platser där judiska samfund funnits kvar in i modern tid. Han skildrar också hur Dihya al-Kanina, drottning över judaiserade berberstammar i slutet av 600-talet, under en tid bedrev framgångsrikt motstånd mot de islamiska härskarna.

Khazarien

I området norr om Svarta och Kaspiska haven låg under tidig medeltid Khazarien. På sin höjdpunkt sträckte sig detta rike från Kiev i nordväst

till Krimhalvön i söder, och från övre Volga till våra dagars Georgien. Till skillnad från de jemenitiska och nordafrikanska judiska kungadömena – som till största delen försvunnit ur det historiska medvetandet – är Khazarien mycket omtalat i tidiga medeltida dokument. Någon gång mellan mitten av 700-talet och mitten av 800-talet konverterade dess härskare till den judiska tron. En viktig orsak lär ha varit deras önskan att bevara sin självständighet genom att spela på motsättningarna mellan det kristet ortodoxa bysantinska riket i väst och det expanderande kalifatet i söder. Historieskrivningen är bristfällig och delvis motstridig, liksom kunskapen om hur djupt judendomen trängde ner bland vanligt folk. Man vet att den religiösa toleransen i riket var stor; kyrkor och moskéer existerade jämsides med synagogor och hedniska sedvänjor. Riket besegrades år 1016 av en bysantinsk-rysk här.

Platsen medger inte något längre referat av utvecklingen av judendomen efter det khazariska rikets fall, men Shlomo Sand hävdar med hänvisning till flera historiska källor att en stor del av nittonhundratalets östjudar härstammade från denna stat.

Paradox

Den slutsats han drar i sin bok är att föreställningen om ett enhetligt judiskt folk på goda grunder kan ifrågasättas. Man kan enligt Shlomo Sand hävda att de judar som invandrat till Palestina och Israel under 1900-talet till stor del *inte* härstammar från den judiska befolkningen i Judéen och Israel under biblisk tid, och att de palestinier som fördrevs 1948 och idag förtrycks av staten Israel faktiskt gör just det.

Den israeliska historieskrivningen har haft en stark ideologisk strävan att bekräfta myten om "ett land utan folk till ett folk utan land", detta givetvis för att moraliskt rättfärdiga staten Israels existens, stölden av palestinisk mark och fördrivningen av palestinier. Med de kunskaper Shlomo Sand förmedlar i sin viktiga bok framstår denna politik som än mer absurd.

Lasse Lindgren

Khazar-rikets historiska utbredning.

Judiska barn med sin lärare. Samarkand, omkring 1905–1915. Foto: Sergej Michailovitj Prokudin-Gorskij

Bombsprängningen i Stockholm, vy från Bryggargatan ut mot Drottninggatan 12 december 2010. Foto: Holger Ellgaard

Rättssäker terroristjakt?

Terroristjaktens svarta bok handlar lika mycket om dagens Sverige som om världen efter 11 september 2001. Den är mer spännande än varje deckare eftersom ämnet innehåller verklighetens hela dramatik.

I Norge kunde terroristen Anders Behring-Breiviks dåd slå en värld med fasa – utan att säkerhetstjänst och polis i landet haft minsta kunskap om hans planer. Säpo i Sverige lyckades inte stoppa Skandinavien's första självmordsbombare att slå till på öppen gata i Stockholm. Det var bara en ren slump att inte tiotals människor dödades av Taimour Abdulwahab.

Det är uppenbart att terrorismen finns i vår del av världen också. Men är terrorismen muslimsk? Och hur är det med rättssäkerheten i terroristjakten? Journalisterna Gösta Hultén och Lena Sonne samt, i ett kapitel, juristen Thomas Olsson, förstaror i denna genomarbetade bok de frågetecken som redan finns kring detta.

Ekonomi frusen i årtal

Många fakta talar för att frågetecknen är berättigade. Enligt den europeiska polisbyrå Europol utfördes under åren 2006–2009 endast 0,34 procent av terrordåden i Europa av islamistiska extremister. Den helt övervägande delen av terroristattacker i Europa utförs istället av extremnationalistiska separatister, främst på Korsika, Irland och i Baskien.

Hultén och Sonne har träffat och intervjuat personer i Sverige som gri-

pits under förnedrande former och mycket brutalt inför sina barn. Som till exempel kurden Ali Berzengi. Hans hem i Rinkeby stormades när familjen låg sovande. Säpo visste att där fanns små barn. Prickskyttar var utplacerade på taken runtomkring. Ali Berzengi greps på grunden att han ekonomiskt skulle understött ett terrordåd i Irak. Bevisningen anser Hultén och Sonne som svag men Berzengi blev ändå häktad och fängslad här i Sverige i flera år. Vid gripandet trampade en av poliserna i nationella insatsstyrkan sönder hans knäledsband, vilket han fortfarande har sviter av.

Och flera svensk-somalier som var verksamma med "barfotabanken" al-Barakaat fick sin ekonomi fryst i flera år – utan att det gick att bevisa att de på minsta vis understödde någon terrorism.

Gryningsråder i Rinkeby

Den nationella insatsstyrkans gryningsråder i commandostil i Rinkeby och Göteborg har gett påfallande lite resultat i form av avslöjade terroristförberedelser. Däremot kränks hela familjer inklusive barnen och de skadas psykiskt för resten av sina liv. Familjerna som drabbas är inte vita protestantiska svenskar. Nej, det är muslimska med ursprung i ill exempel Somalia eller Mellanöstern.

Det finns en uppenbar etnisk, kulturell och religiös snedlutning i terroristjakten efter 11 september 2011, även i Sverige. Det och mycket annat påvisas i den här boken.

Henrik Persson

Terroristjaktens svarta bok
Gösta Hultén och Lena Sonne
Förlag: Charta 2008
2011, 136 s

Resandefolkets musik

Resandefolkets musik – var hittar man den? På Youtube!

Precis som resandefolket har sitt eget språk har de också sin egen musik. En del av den kan man hitta på Youtube.

Resande (eller *tattare* som det förr nedsättande hette) finns fortfarande kvar – även om levnads- och försörjningssätten ändrats under åren. Uppemot 30 000 beräknas de resande vara i Sverige

Och både språk och musik har levt vidare. Går man in på Youtube kan man hitta flera resandesånger, en del av dem på svensk romani. Om du säger *pröjsa* (=betala) eller *beckna* (=sälja) använder du ord från svensk romani, resandefolkets språk.

Lenny Lindell, som själv är resande, har gett ut en ordbok med svensk romani, och han har spelat in flera sånger. Gå in och lyssna på till exempel *Vri pre drommen* och *Baro Devla*. Sångerna sjungs på något som kan låta som en blandning av svenska och romani. Men det är faktiskt i hög grad fråga om ett eget språk – som talats i Sverige i 500 år med inslag av både romani, svenska, tyska och andra språk. De kan till exempel handla om de resandes liv och deras förhållande till den bofasta befolkningen, *buroarna*. Buro betyder egentligen bonde, men har överförts till alla icke-resande.

En känd sång, *Romano rakklo*, handlar om förhållandet mellan en tjej (romani för flicka) och en kille

(rakklo). Sången *Resandefolket*, på norska med Jim Karlsen, har ett religiöst inslag som inte är så ovanligt:

Vandringsfolket det er vi det

*Vi drar längs vägen med våre vagner
och biler*

*Vi var batet vi var uønsket av mængden
Mange ønsket att vi ikke skulle leve*

Vi søker lykken här i världen

*Mange tror att det är penger, hus och
biler*

Men det finns nåt mer än det vi ser

Som ligger høgt över det här;

Ja, det är himlen och det står skrivet

Så, vandringsfolk, ja det finns nåt mer

Som antyds i texten de resande varit utsatta för förföljelser av olika slag – från myndigheter och från den övriga befolkningen. Sterilisering och tvångsomhändertagande av barn har förekommit in i modern tid i Sverige. 1948 anfördes ett bostadsområde i Jönköping, där många resande bodde.

Kanske är det en förklaring till att många resande fortfarande inte så gärna berättar om sin bakgrund.

En annan resande som spelat in sånger är Ralf Novak-Rosengren. På Youtube kan man till exempel hitta Romanifolkets visa.

Ola Persson

Havets mor

Myten om Havets Mor är känd och älskad av inuiter överallt, vare sig de lever moderna liv i städerna eller bor isolerat på någon av de många platser som fortfarande finns i den arktiska delen av världen, berättar Anne-Mette Holm på ön Kulusuks skola, i en text i boken. Skolans elever har gjort de fina färgbilderna med stark grönländsk bildkänsla till Elisabet Härenstams tolkning av Havets Mor. Härenstam berättar fritt efter den grönländska myten. Fem sidor visar foton från skolan och barnens arbete med boken, tagna av Eva Akre. Alla trettio skolbarnen nämns vid namn i slutet av boken.

Havets mor

Elisabet Härenstam

Heidrups Förlag 2011

30 sidor

Mer intressant på:

- Vill man veta mer om de resandes språk, kultur och musik kan man gå till Lenny Lindells hemsida: www.resande.info.se.
- resandefolketsriksorganisation.se/
- eleonorfrankemo.blogg.se/category/spraket-rommani.html

Sök efter resandefolket på YouTube, så finner du bland annat denna sång.

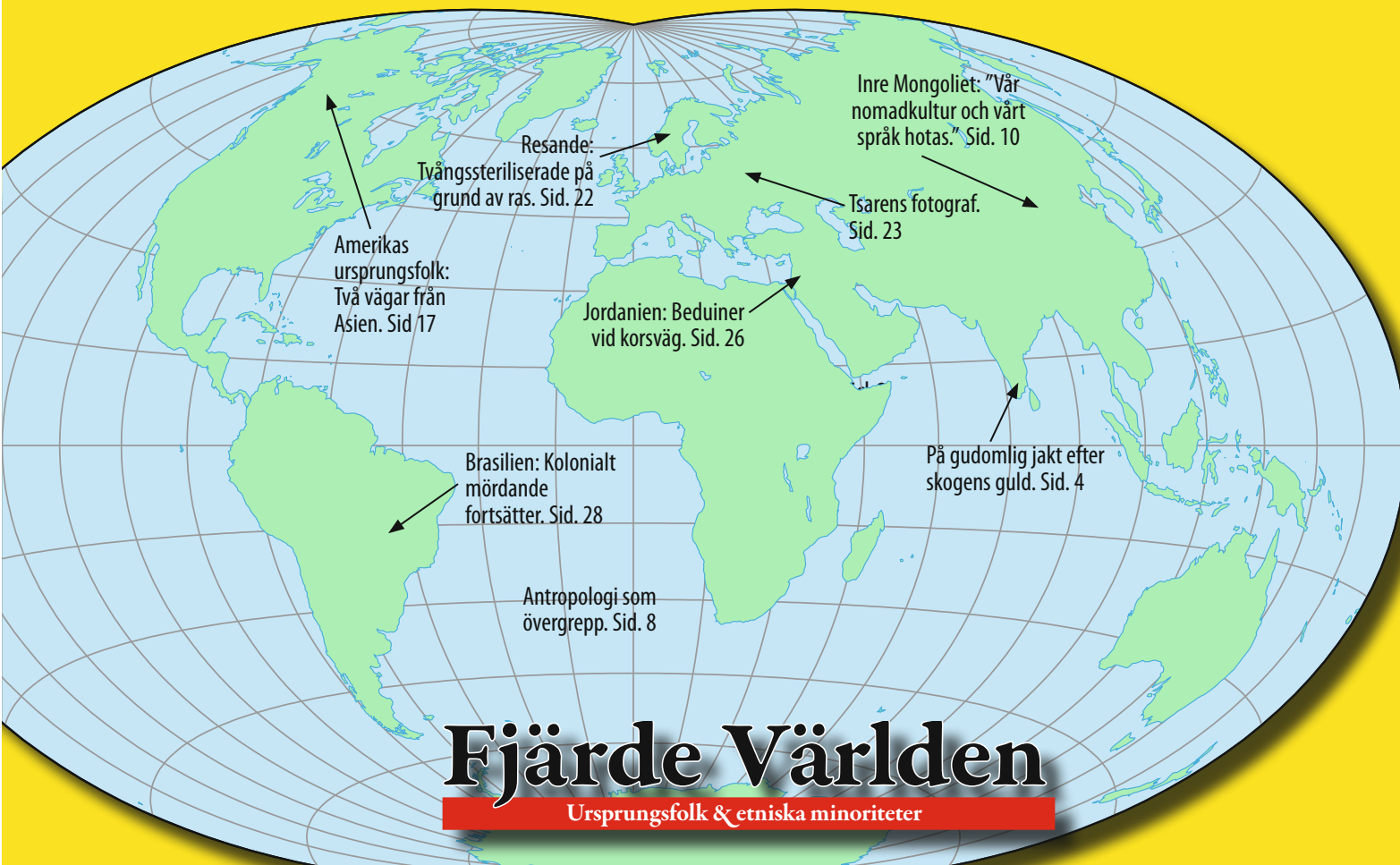

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med den nya adressen på baksidan (ej adressidan).

POSTTIDNING B-POST

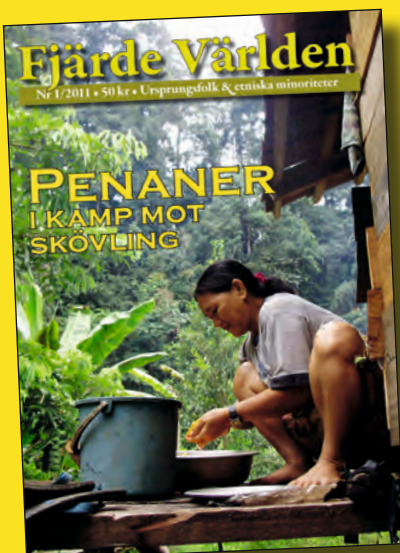
Föreningen Fjärde Världen
Klara Södra Kyrkogata 20
111 52 Stockholm

Fjärde Världen

Ursprungsfolk & etniska minoriteter

1/2011

2/2011

3/2011

Sveriges ENDA tidning om
ursprungsfolk och etniska
minoriteter!

Läs mer på www.f4world.org